

Jos van der Lans: 'Hoogste tijd voor een schoonmaakoperatie'

'Welzijn? Geen hond weet wat het voorstelt'

Bemoeizorg, outreachend werken en Eropaf. Eigenlijk al sinds zijn publicatie 'Naar een modern paternalisme' (1993) maakt publicist Jos van der Lans zich sterk voor wat sinds kort 'Welzijn Nieuwe Stijl' heet. Hij pleit voor de afschaffing van de term welzijnswerk. 'We hebben er een rommeltje van gemaakt.'

door Martin Zuithof fotografie Diederik van der Laan

Tijdens een debat in de Amsterdamse Balie in 2004 riep Jos van der Lans het al: de term welzijnswerk hoort thuis op het kerkhof. 'Ik ben een enorme propagandist van het welzijnswerk, maar ik vind dat we die term eindelijk eens moeten begraven. Het begrip "welzijn" is enorm geïdeologiseerd in de jaren '70 en volgestopt met pretenties. Je moet er een nieuwe inhoud aan geven.'

In boeken als *Bemoeien werkt* (2003), *Koning Burger* (2005) en *Ontregelen* (2008) pleit Van der Lans al jaren voor wat

Lans. 'In dit boek onderzoek ik hoe we daaraan kunnen ontsnappen en een nieuw type professionaliteit op de kaart kunnen zetten. Antibureaucratisch en georiënteerd op de leefwereld van mensen. En dan niet om hen bij de hand te nemen, maar om ze aan te spreken op hun eigen vermogen.'

Toen Van der Lans in 1983 als redacteur begon bij het tijdschrift *Marge*, werd hij meteen gegrepen door het onderwerp. 'Ik kwam in twee werelden terecht. Aan de ene kant de academici die het hadden over marxisme en welzijnswerk, emancipatiebewegingen, bewonersinvloed, feminisme en hulpverlening. Daarnaast had je de verhalen van maatschappelijk werkers en opbouwwerkers, die toen nog niet waren geringelood door protocollen en instituties. Opbouwwerkers in Den Bosch-Oost deden het type werk waar het nu nog om gaat. Pragmatisch met mensen omgaan, sociaal knutselen in kleine netwerken, met een enorme vindingrijkheid, vanuit de betrokkenheid bij mensen. Dat soort professionals kom ik gelukkig nog steeds tegen, zoals de wijkcoaches in de Velve-Lindenhof in Enschede.'

Zelfoverschatting

Van der Lans is niet alleen kritisch over de verzakelijking, de schaalvergroting en protocollering, hij is dat ook over welzijnswerkers die zich wel heel gemakkelijk terugtrokken uit de wijk. 'In de jaren '70 heerste er onder professionals een enorme zelfoverschatting. Velen waren eindeloos bezig met zelfreflectie. De beroepsgroep

'Sociale professionals zijn in het defensief gedrongen'

inmiddels 'Welzijn Nieuwe Stijl' is gaan heten. Sociale professionals moeten volgens hem uit de bureaucratische instituties worden bevrijd, waar ze sinds de jaren '80 in verzeild zijn geraakt. Ze moeten weer midden in de leefwereld opereren: eropaf gaan, uitgaan van de eigen kracht van mensen, aansluiten op hun netwerk en gebruik maken van hun kennis.

Sociaal knutselen

In zijn nieuwe boek *Eropaf!* borduurt hij voort op deze lijn. Door bureaucrativering en schaalvergroting zijn sociale professionals in het defensief gedrongen, schetst Van der

'Welzijnswerk is een warwinkel aan functies, waarvan niemand precies weet wat het nut daarvan is', aldus Jos van der Lans.

wilde zichzelf ook emanciperen en ontdekken. Daardoor ontstonden eindeloze inefficiënte vergadercircuits. Het evenwicht tussen dienstbaarheid en professionaliteit was bij heel veel mensen zoek.'

Vervolgens, vanaf de jaren '80, kwamen de professionals steeds meer op afstand te staan. 'Toen heette het dat je niet moralistisch mocht zijn, je eigen subjectiviteit moest buitensluiten. Er kwam een afstandelijke benadering, die samenviel met de verdere professionalisering en schaalvergroting van organisaties. Als mensen hulp wilden, moesten ze naar de spreekkamer komen. Het pamflet *Naar een modern paternalisme* dat ik in 1994 samen met Paul Kuypers schreef, was hiertegen een eerste protest. Maar het heeft geen invloed gehad op dat organisatorische geweld. Dat gedoe met productboeken en output-financiering is geen moment ter discussie gesteld. Nu zie je dat deze kritiek op de grootschaligheid en het pleidooi voor een ander type professional bij elkaar komt. Dat is aangejaagd door de Wet maatschappelijke ondersteuning.'

U wilt een eind maken aan de term welzijnswerk en meteen ook afscheid nemen van de brede welzijnsinstellingen. Die termen zijn toch gewoon ingeburgerd?

'De beeldvorming rond de term is al tijden slecht. Niemand voelt zich erbij thuis, niemand noemt zich meer welzijnswerker. Mijn boek pleit voor een nieuwe start van sociaal werk en teruggaan naar de kern. Als je kijkt wat al die brede welzijnsorganisaties in huis hebben, zou ik er schoon schip mee willen maken. We hebben er een rommel van gemaakt, geen hond weet meer wat het voorstelt.'

'Als je de kern van het werk definieert, kom je uit op sociaal werk. Bij het welzijnswerk is het elke vier jaar gedoe met de financiering. Om de haverklap zijn er aanbestedingen. Welzijnswerk is een warwinkel aan functies, waarvan niemand precies weet wat het nut daarvan is. Hoogste tijd voor een schoonmaakoperatie en heldere definities. Welzijnswerk is een bewuste poging geweest om de geschiedenis van het sociaal werk te herschrijven, om van het moralisme en paternalisme af te komen. Het was een soort panacee voor alle maatschappelijke kwa-

len, maar dat is mislukt. We hebben het werk opgeblazen, onduidelijk gemaakt. Laten we de term "welzijn" dan ook weer aan de kant zetten en het gewoon weer sociaal werk nemen, zoals het begonnen is.'

Wat moeten die Eropaf-professionals, die sociaal werkers Nieuwe Stijl anders doen dan de vroegere welzijnswerkers?

'Ze moeten uit de instituties treden en in de leefwereld van mensen opereren. Het moeten geen agendafreaks zijn, personen bij wie je een afspraak moet maken. Ze opereren dicht bij mensen. Er zijn generalisten nodig die van veel markten thuis zijn, met diagnostische vaardigheden en die situaties en mensen kunnen beoordelen. De combinatie van het klassieke maatschappelijk werk met een individuele invalshoek én de opbouwwerker die wil aanhaken bij andere systemen, dat zou de eerste blik van die Eropaf-professional moeten zijn. In zijn meest ultieme variant organiseert hij of zij een Eigen Kracht-conferentie, waarmee de aanzet tot de oplossingen geheel wordt teruggelegd bij de mensen zelf.'

'Het opbouwwerkelement is cruciaal. Het gaat niet om geïndividualiseerde behandelingen of een gezin in een bepaald programma te schuiven. Het gaat om een sociaal-ecologische blik, het zoeken naar krachtbronnen in een systeem die zelf een grote rol kunnen spelen bij het oplossen van het probleem. Als een moeder van een jong stel zich met de financiën bemoeit, kan dat effectiever zijn dan een wekelijks bezoek aan de schulphulpverlening.'

Hans Boutellier en Nanne Boonstra, van het Verwey-Jonker instituut, pleiten voor een heropleving van het opbouwwerk en samenlevingsopbouw. Hoe ziet u dat?

'Er verschijnen de laatste tijd ook studies over het rendement van socialecohesieprojecten op buurtniveau. Daar komt nog niet heel veel positiefs uit. Goede opbouwwerkers proberen altijd aan te haken bij structuren in hun buurt. Zij werken praktisch, verbinden initiatieven, draaien aan het vliegwiel en halen mensen bij elkaar.'

Van der Lans verwijst naar het promotieonderzoek van Lillian Linders, die de patronen van burenhulp onderzocht in Drents Dorp, een oude arbeidersbuurt in Eindhoven. Daaruit bleek dat een uitgangspunt van de Wmo - ac-

tieve burgers die elkaar helpen - niet zomaar slaagt. 'Veel mensen durven elkaar niet om hulp te vragen. En tegelijkertijd zijn er mensen die wat willen doen, maar het komt niet bij elkaar. Dat betekent dus dat je betrokkenheid van mensen niet kunt organiseren op het niveau van buurten, maar wel op het niveau van personen. Hoe koppel je die personen dan elkaar? Dat is lastig.'

Afbreken

Jos van der Lans vreest kaalslag in de AWBZ en de Wmo vanwege de bezuinigingen de komende jaren. 'Ik denk juist dat we geld kunnen besparen als we de zorg in het sociale domein organiseren. Maar niet volgens het principe van de Wmo: "Mensen moeten het eerst zelf doen, lukt dat niet, dan komen de professionals in actie". Mijn idee is juist dat Eropaf-professionals zich mengen onder de mensen om die sociale zorg op gang te brengen en tot kwaliteit te brengen. Alleen door in dit type professionaliteit te investeren, kan de Wmo een succes worden. Die infrastructuur moet er wel komen, als je de bezuinigingen op de AWBZ wilt realiseren.'

'Ik ben er voor om instituties af te breken. In de AWBZ en de jeugdzorg wordt ongelooflijk veel geld verspild aan bureaucratische systemen. Je kunt pas een verschuiving realiseren als je dit soort zorg in de samenleving wilt organiseren. Als je zonder meer de AWBZ sloop, organiseer je een heel groot probleem. Kijk naar de ontwikkeling van Buurtzorg. Daar wordt niet alleen het werk anders georganiseerd, maar levert de werkwijze de facto ook een besparing op die in de honderden miljoenen loopt. Ik geloof niet meer in het verhaal dat grote instellingen kostenefficiënt of effectief zijn, met al hun managementsystemen en controlemechanismen. De komende bezuinigingen moeten een klap zijn voor organisaties die inefficiënt opereren.'

Jos van der Lans, Eropaf! Een nieuwe start van het sociaal werk. Amsterdam, Uitgeverij Augustus. Het boek verschijnt op 27 mei en kost € 16,50.

Reageer op zorgenwelzijn@reedbusiness.nl

Colofon

Deze Wmo-special is een speciale uitgave van Reed Business bv, Amsterdam. In deze editie informeren wij managers en professionals bij de overheid, zorg- en welzijnstelingen en cliëntenorganisaties over belangrijke ontwikkelingen op het gebied van de Wer maatschappelijke ondersteuning.

De Wmo-special wordt als insert toegevoegd bij het tijdschrift Zorg + Welzijn

Uitgave mei 2010

Oplage 5200

Redactieadres

Radarweg 29, Postbus 152, 1000 AD Amsterdam

Telefoon (020) 513 93 09

Telefax (020) 513 91 45

E-mail: zorgenwelzijn@reedbusiness.nl

Homepage: www.zorgwelzijn.nl

Hoofdredactie Martin Zaitthof

Redactie Hedwig Neggers (eindredactie)

Carolien Stam, Alexandra Smeets (webredactie)

Met medewerking van Maria van Rooijen, Sigrid Stavreman, Wilma Vorseleman, José van der Waerden en Han van de Wiel.

Opmaak Pieter van Schoubertburg

Druk Kantinklijke de Swart

Advertenties

E-mail: marv.nuho@reedbusiness.nl

Telefoon (020) 513 91 72

© Auteursrecht voorbehouden. Betrouwendens de door de wet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vervoerd, verspreid of openbaar gemaakt zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

 Reed Business

 Zorg Welzijn

Platform voor sociale professionals